

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

FACTORS OF FORMATION OF THE STATE POLICY OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL SECTOR IN UKRAINE

У результаті теоретичного узагальнення та порівняння поглядів провідних науковців до визначення змісту факторів формування державної політики інноваційного розвитку аграрного сектору обґрунтовано власний підхід. Встановлено, що для формування державної політики інноваційного розвитку аграрного сектору в Україні необхідно мати чітке уявлення про структуру інноваційного потенціалу аграрного сектору, взаємозв'язки між його компонентами, про систему та фактори, що дозволяють найбільш повно й ефективно реалізувати на практиці закладені в ньому можливості. З метою формування ефективної державної політики інноваційного розвитку аграрного сектору запропоновано класифікацію факторів, які на неї впливають: продуктивність заходів (сповільнюючі, імпульсивні); спосіб впливу (архітектурні, перешкоджаючі); склад інфраструктури (виробничо-технологічні, фінансові, інформаційно-комунікаційні, кадрові забезпечення); за масштабом впливу (фактори глобального рівня, макрорівня, мезорівня, мікрорівня).

Ключові слова: державна політика, управління, інноваційний розвиток, аграрний сектор, фактори.

В результате теоретического обобщения и сравнения взглядов ведущих ученых к определению содержания факторов формирования государственной политики инновационного развития аграрного сектора обоснованно собственный подход. Установлено, что для формирования государственной политики инновационного развития аграрного сектора в Украине необходимо иметь четкое представление о структуре инновационного потенциала аграрного сектора, взаимосвязи между его компонентами, о системе и факторах, позволяющие наиболее полно и эффективно реализовать на практике заложенные в нем возможности. С целью формирования эффективной

государственной политики инновационного развития аграрного сектора предложена классификация факторов, которые на нее влияют: производительность мероприятий (замедляя, импульсивные) способ воздействия (архитектурные, препятствующие) состав инфраструктуры (производственно-технологические, финансовые, информационно-коммуникационные, кадровое обеспечение); по масштабу воздействия (факторы глобального уровня, макроуровня, мезорівня, микроуровня).

Ключевые слова: государственная политика, управление, инновационное развитие, аграрный сектор, факторы.

As a result of the theoretical generalization and comparison of the views of leading scientists, the own approach has been substantiated to determine the content of the factors of the formation of the state policy of innovative development of the agrarian sector. It has been established that in order to formulate the state policy of innovation development of the agrarian sector in Ukraine, it is necessary to have a clear idea of the structure of the innovative potential of the agrarian sector, the interrelations between its components, the system and factors that allow the most fully and effectively to implement in practice the opportunities laid down in it. In order to form an effective state policy for innovative development of the agrarian sector, a classification of the factors influencing it is proposed: productivity of measures (slow-down, impulsive); way of influence (architectural, obstacles); structure of infrastructure (production-technological, financial, information-communication, staffing); by scale of influence (factors of the global level, macro level, mezzanine, micro level).

Key words: state policy, management, innovation development, agrarian sector, factors.

УДК 351:338.432

Шестаковська Т.Л.

к. екон. н., провідний науковий співробітник
Чернігівський національний технологічний університет

Постановка проблеми. Розвиток аграрного сектору полягає у формуванні особливого механізму взаємодії учасників інноваційного процесу, який реалізується в умовах ефективного функціонування державної політики, яка створює базис для активізації інноваційної діяльності в країні та аграрному секторі зокрема, формує попит на інновації та забезпечує процес перманентного їх генерування, впровадження та комерціалізації. Для успішного вирішення таких завдань, а саме формування державної політики інноваційного розвитку аграрного сектору в Україні, доцільно володіти інформацією про рівень інноваційного розвитку, структуру інноваційного потенціалу аграрного сектору, систему та фактори,

які сприяють своєчасній та ефективній комерціалізації інновацій із використання наявного інноваційного потенціалу галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У вітчизняній науковій літературі розгляду факторів, які впливають на формування державної політики інноваційного розвитку країни та аграрного сектору зокрема, приділяється значна увага. У працях Н. Бондарчук А. Землянкіна, О. Караванського, О. Ладюк, В. Семиноженка, Н. Гончарової, М. Згуровського представлено вплив факторів, які впливають на становлення передумов активізації інноваційної діяльності, визначають відповідні стимули та мотиви діяльності суб'єктів аграрного сектору, встановлюють темпи та масштаби розповсю-

дження інновацій у національній економіці. Н. Гончарова основними факторами інноваційного розвитку вважає наявність новаторських цілей, інноваційних засобів їх досягнення, можливостей відтворення інноваційної спрямованості на збалансованій основі [1].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У науковій літературі немає єдиного підходу щодо структуризації факторів, які впливають на формування державної політики інноваційного розвитку аграрного сектору. Відсутність такої структуризації стримує формування державної інноваційної політики, яка посилить вплив стимулюючих, й послабить – дестимулюючих факторів на інноваційний розвиток аграрного сектору.

Метою статті є дослідження науково-прикладних засад оцінки факторів формування державної політики інноваційного розвитку аграрного сектору.

Виклад основного матеріалу. На кожному рівні розвитку суб'єктів аграрного сектору будуть властиві індивідуальні фактори, які мають суттєвий вплив на державну інноваційну політику. Запропоновано авторський підхід до класифікації факторів, які впливають на формування державної політики інноваційного розвитку аграрного сектору за рядом ознак (рис. 1).

Враховуючи те, що аграрний сектор України активно впливається в систему міжнародних господарських зв'язків (транскордонне співробітництво) у спектрі факторів інноваційного розвитку варто розглядати фактори глобального рівня та макрорівня. За масштабами впливу фактори, які визначають особливості інноваційного розвитку аграрного сектору, поділяються на фактори глобального рівня, макро-, мезо- та мікрорівня. Зв'язкам зі світовим співтовариством у рамках реалізації інноваційних проектів сприяє ефективний “перелив знань”, обмін досвідом, прискорення тиражування інновацій. Міжнародна конкуренція є чинником глобального рівня, дія якого може проявлятися на рівні держави, регіонів та суб'єктів господарювання. Фактори макро- і мезорівня багато в чому визначають успішність реалізації конкретних інноваційних проектів, адже задають рамки можливостей для їх реалізації. Завдання держави полягає у формуванні сприятливих макроекономічних умов для припливу інвестицій в інноваційну діяльність суб'єктів аграрного сектору. У свою чергу рівень державної активності залежать від економічних циклів у країні.

У період кризи економіки варто забезпечити впровадження базових інновацій, що сприяють значному удосконаленню потреб

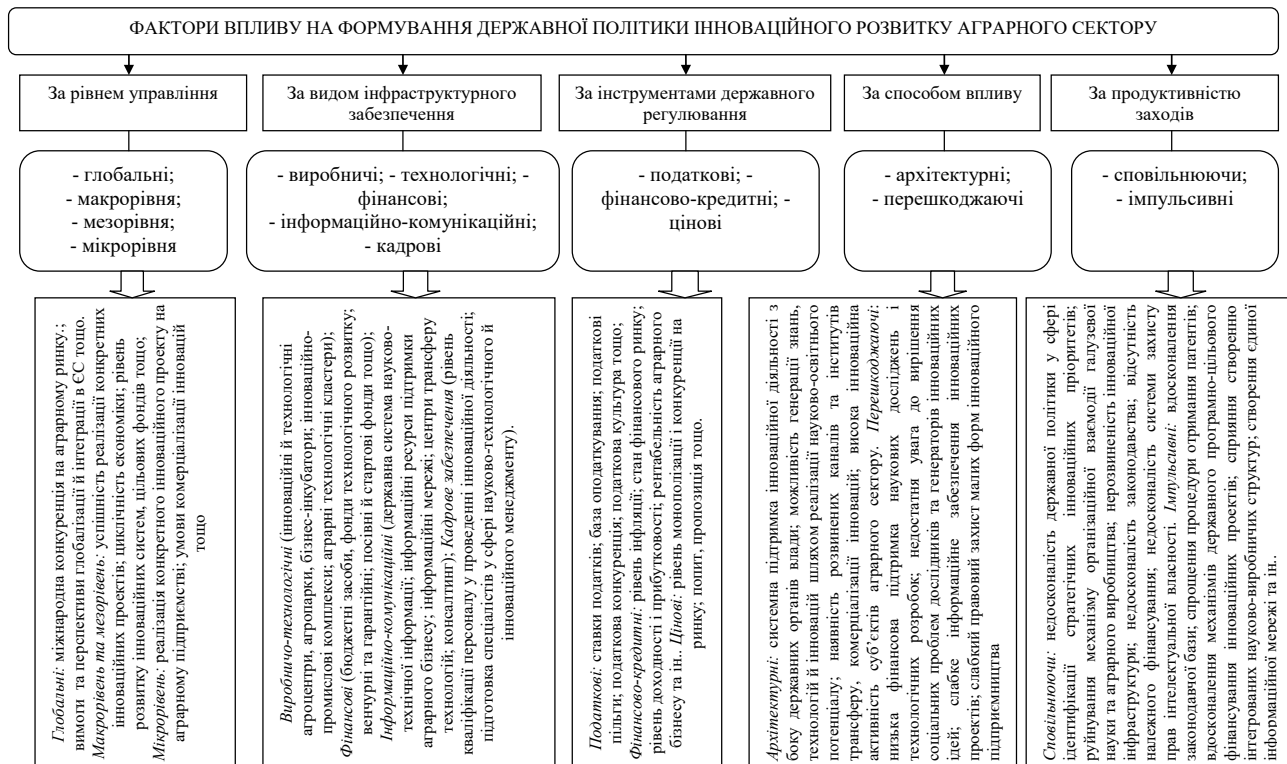

Рис. 1. Фактори формування державної політики інноваційного розвитку аграрного сектору в Україні*

*Джерело: розроблено автором

з метою отримання довгострокового позитивного ефекту від впровадження інновацій в аграрному секторі. Тому активне державне втручання у цей період сприяє економічному зростанню та виходу з кризи. Після цього, на стадії росту економіки країни, втручання держави в інноваційну сферу носить фрагментарний характер. Участь держави у розвитку інноваційної діяльності в країні, та аграрного сектору зокрема, може бути як прямою (адресна підтримка стратегічно важливих інновацій), так і непрямую (створення інноваційної інфраструктури, законодавче забезпечення інноваційного процесу). Саме ці фактори найбільшою мірою вплинули на інноваційний розвиток аграрного сектору. Вплив цих факторів посилюється незадовільним станом ефективно діючих аграрних науково-дослідних лабораторій, низьким рівнем адаптованості науково-дослідних аграрних установ до ринкових умов, відсутністю відповідних ринків науково-технічної продукції.

Для розробки ефективної державної політики інноваційного розвитку та відповідної системи управління необхідно визначити фактори, які стають на перешкоді. Фактори поділено на три групи: соціально-економічні, виробничо-технологічні й організаційно-інституційні. До соціально-економічних факторів відносяться нестача коштів в аграрному секторі для забезпечення інноваційного розвитку, нестача фінансової підтримки з боку держави, низький платоспроможний попит на інноваційні продукти, висока вартість реалізації інновацій, тривалі строки їх окупності, брак кваліфікованого персоналу.

До виробничо-технологічних факторів належать низький інноваційний потенціал країни та аграрного сектору зокрема, недостатність інформації про нові технології, ринки збуту; несприйнятливості суб'єктів господарювання до нововведень; обмежене коло можливостей для кооперування з іншими суб'єктами господарювання й науковими організаціями.

В організаційно-інституційні фактори входять: відсутність необхідності у нововведеннях унаслідок наявності ранніх інновацій; недосконалість законодавчих і нормативно-правових документів, які регулюють та стимулюють інноваційну діяльність в аграрному секторі; невизначеність строків інноваційного процесу; нерозвиненість інноваційної інфраструктури (посередницькі, інформаційні, юридичні, банківські, інші послуги); нерозвиненість ринку технологій.

Головним шляхом вирішення завдань щодо своєчасного й оптимального забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору

є створення соціально-економічних умов для інноваційної сприйнятливості аграрного виробництва. Під інноваційною сприйнятливостю ми розуміємо здатність аграрного сектору до генерування та реалізації інновацій [2-3].

Очевидним є той факт, що в аграрному секторі може спостерігатися відсутність соціально-економічної зацікавленості до інновацій. Справа в тому, що будь-яке серйозне нововведення, яке пов'язане з технічним переозброєнням аграрного виробництва, модернізацією технічної бази, відповідає довгостроковим інтересам галузі. Багато в чому соціальні завдання відбивають поточні інтереси, внаслідок цього виникає протиріччя між техніко-економічними й соціальними завданнями, між довгостроковими і поточними інтересами суб'єктів аграрного сектору та населення.

На сьогоднішній день мало ресурсів вкладається у відновлення виробництва, розробку й освоєння принципово нової техніки внаслідок того, що інноваційний процес спочатку викликає падіння прибутку, тоді як суб'єктам аграрного виробництва удається успішно збільшувати його за рахунок реалізації старої або частково модернізованої продукції за монопольно високими цінами.

Отже, сприйнятливості аграрного сектору до інновацій залежить від "стартових" умов, а саме: від підготовленості до перетворень. Ступінь підготовленості характеризується техніко-економічним рівнем аграрного виробництва [4]. Головним при цьому є визначення стратегії технічного розвитку. Критерієм економічної доцільності (стимулом) технічного розвитку на основі інновацій у аграрному секторі може бути потреба в розширенні масштабів виробництва традиційної для аграрного сектору продукції або освоєння нових її видів за умови конкурентоспроможності й достатньої ефективності аграрного виробництва. Якщо створені певні попередні умови для технічних перетворень і правильно обрана стратегія технічного розвитку, то аграрний сектор буде зацікавлений і сприйнятливий до перетворень на основі нововведень.

Нововведення частіше впроваджуються в тих суб'єктах господарювання, де є високопрофесійні фахівці, які переконані, що такі нововведення необхідні їм для роботи (якщо це нововведення, яке стосується виробничого, наукового або збутового процесу). З огляду на цю обставину, сприйнятливості аграрного сектору до нововведень залежить, швидше за все, від думки фахівців, ніж від рішень менеджерів. Тому необхідно завжди висувати підвищені вимоги при

найманні працівників відносно їх знань, досвіду й кваліфікації. Це буде сприяти не тільки підвищенню ефективності державної інноваційної політики, але й поліпшенню всієї діяльності аграрного сектору в Україні. Тобто варто заохочувати створення й функціонування інноваційних фінансових організацій (банків, фондів тощо), які фінансують науково-технічні інновації на комерційній основі.

Істотними факторами, які впливають на формування державної політики інноваційного розвитку аграрного сектору, на нашу думку, є такі: науково-технічні; ресурсне забезпечення; загальноекономічні фактори.

За таким підходом враховують ще ряд факторів, які визначають масштаби й темпи інноваційної діяльності при формуванні державної політики інноваційного розвитку аграрного сектору [5-6].

Масштаби здійснення інноваційної діяльності та інноваційного розвитку визначені під впливом таких факторів:

- фактор невизначеності, який не завжди дозволяє передбачити доцільність реалізації того чи іншого напрямку науково-технічного розвитку;

- адекватність планів, що погоджують стадію НДР з виробництвом, збутом та післяреалізаційним обслуговуванням, із стадією інноваційної дифузії – модифікацією й модернізацією виробленої продукції та припиненням її виробництва;

- складність забезпечення відповідності короткострокових тенденцій розвитку національного господарства в цілому та окремих господарюючих суб'єктів довгостроковим концепціям інноваційного розвитку;

- ступінь орієнтованості інноваційної діяльності аграрного сектору на потребах країни;

- складність забезпечення відповідності рівня інноваційного розвитку аграрного сектору міжнародному рівню у складі аналогічних показників;

- виявлення й підтримка конкурентоспроможності вітчизняних аграрних інновацій на світовому ринку;

- ступінь ризикованості нововведень у вітчизняній практиці;

- надійність правового захисту підприємства у сфері наукових досліджень та інноваційної діяльності;

- ступінь державної участі в інноваційній діяльності, пов'язані з ресурсною підтримкою венчурної діяльності й замовленнями на розробку нововведень [7].

Ґрунтуючись на знанні факторів, що істотно визначають динаміку інноваційного розвитку аграрного сектору, можна охарактеризувати

її параметри і на цій основі виробити рекомендації, пов'язані з розробкою стратегії стійкого економічного зростання інноваційного розвитку аграрного сектору та держави в цілому.

На нашу думку, вплив факторів, що визначають масштаби й напрями науково-технічного розвитку аграрного сектору, багато в чому обумовлений співвідношенням сфер науково-технічної та інноваційної діяльності. Масштаби діяльності у сфері науково-технічних розробок істотно можуть визначати розміри інноваційного потенціалу аграрного сектору, якими володіють як окремі суб'єкти господарювання, так і аграрний сектор в цілому. Тому аналіз факторів, що визначають динаміку інноваційного розвитку аграрного сектору і сфери наукових і науково-технічних розробок, необхідно вести за групами факторів, сформованих залежно від ступеня впливу їх на інноваційний розвиток аграрного сектору.

Сучасний стан самої системи державного управління, зокрема діяльністю та формуванням підприємницького середовища, перебуває не на належному рівні. Минув досить великий період ринкових перетворень, отже, й сама система управління потребує оновлення, модифікації. Ми маємо статус країни з ринковою економікою, тому всі методи управління, розвитку мають бути приведені у відповідність з вимогами сьогодення.

Висновки. Нині в Україні присутні майже всі ланки господарського механізму, здатного продукувати конкурентоспроможну аграрну продукцію. Проблема, як така, сьогодні полягає в площині організації їх ефективної взаємодії з огляду на потрібний державі результат. Основним змістом ефективної державної політики інноваційного розвитку аграрного сектору має стати координація злагодженої роботи усіх ланок господарського механізму, налаштованого на продукування конкурентоспроможної високотехнологічної інноваційної аграрної продукції. Результатом цього має стати істотне прискорення економічного зростання країни та конкурентоспроможності її економіки.

Вважаємо, що сучасна ситуація в інноваційній сфері робить нагальною розробку такої державної політики, яка забезпечила б розширене відтворення об'єктної бази інноваційної діяльності та незворотний вплив інновацій на прискорене економічне зростання країни. У цьому зв'язку головним завданням є консолідація зусиль законодавців, урядових, наукових, бізнесових кіл суспільства на оптимальному комплексному вирішенні методо-

логічних, стратегічних і тактичних проблем формування національної інноваційної системи, на виробленні стратегії інноваційного розвитку України в умовах глобалізаційних викликів, що дає змогу відкрити перспективи для впровадження інноваційної моделі розвитку країни, забезпечити її конкурентоспроможність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончарова Н.П. Інноваційна економіка: проблеми і пріоритети. Актуальні проблеми економіки. 2009. № 6. С.11–19.

2. Груба Г.І. Розвиток інноваційної діяльності в Україні: теорія, методологія, стратегія державної політики: монографія / Г.І. Груба. Київ: ТОВ "ДКС центр". 2009. 364 с.

3. Бондарчук Н.В. Аналіз інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні. Економіка та держава. 2011. № 4. С. 143-145.

4. Андросчук Г.А. Стимулювання інноваційної діяльності. Стратегія економічного розвитку України. 2001. № 1–3. С.177–184.

5. Ладюк О.Д. Інноваційна діяльність – фактор глобального розвитку. Проблеми науки. 2010. № 1. С. 18–21

6. Шпак Ю.В. Аграрний сектор національної економіки в умовах глобалізації ринків: теорія та практика державного управління: монографія / Ю.В. Шпак; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Донецьк: Юго-Восток, 2011. 514 с.

7. Макаренко П.М. Формування інституційної системи державної підтримки аграрного сектора України. Держава та регіони. 2009. № 2. С. 109-112.